

842=411.2/53
4-563

А. П. ЧЕХОВ

ЮМОРИСТИЧЕСКИЙ КУУЧЫНДАР

Ойрот-Тура
обл ац и з у а т
1947

63760

~~79615~~

Горно-Алтайская Республика
* БИБЛИОТЕКА

79615

Хр.

4-56

А. П. ЧЕХОВ

ТАТВИЛДЖАТ

ЮМОРИСТИЧЕСКИЙ КУУЧЫНДАР

Алтай тилине
С. А. СУРАЗАКОВ
көчүргөн.

~~4-56~~

1996
Им. 63760
Кр. ✓

49

Горно-Алтайская Областная
БИБЛИОТЕКА

ОЙРОТСКИЙ ОБЛАСТЫНГ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ

1 9 4 7

0710-11.2/55-7
4-563

БАЖАЛЫКТАР.

	стр.
1. Унтер Пришибеев	3
2. Ат фамилия	8
3. Тон ۆткүрө	13
4. Хамелеон	18
5. Хирургия	22
6. Аргадашы болбоо неме	27

94

УНТЕР ПРИШИБЕЕВ

— Унтер-офицер Пришибеев! Слер сентябрьдын учинчи кунинде урядник Жигинди, волостной старшинаны Аляповты, сотский Ефимовты, понойторды Ивановты, Гавриловты ла база алты кижы крестьяндарды, ого узери олоордын учузиң десе, качан олоор служебный иш эдиң турган ойинде, сөслө, жаман кылыгаарла шоктоп, жаман айтканыгар керегинде, буруладың жадыгар. Бойыгарды слер бурулу деп алының турыгар ба?

Чырашын катулада жуурың алган унтер Пришибеев колдорын эки жалмакына жаба тудуп алып, кажыла сөсти, команда бериң турган чылаң, карылгак ла тунгак үнле карузың берип турды:

— Слердин высокородие, господин мировой судья! Мынайтканда, законнын бастыра статьялары айынча болгожын, кандыйла керектин шылтагынын бастыра айалгаларын жартап айдып берерге керектү болуп жат. Мен бурулу эмес, бастыра бөскөлөри бурулу. Бастыра бу керек, ол yerde кудай оны биздин, өлгөн сөк керегинде болгон. Мен учинчи числодо уйим Авфисала экү араай ак-чегинен браадып, көрзөм: суунын жардында жуулыжып калган жүзүн-жүзүр улус тургылары. Бу улус мында не праволу жуулган?—деп, мен сурап жадым. Нениң учун? Албаты үүрлежиң жүретени закондо айдылган ба? Таркагар!—деп, кыйгырдым. Улус айылдарына таркап жангылазындар деп ийде салгылап, сүрдим, арткандарын сүрзин деп, сотскийге жакарып салдым...

— Акырыгар, слер урядник эмес, староста эмес,—улусты сүретени слердин керегинер бе?

— Онын кереги эмес! Онын кереги эмес!—деп, камералардын башка-башка толыктарынаң үндер угылат. — Ол биске жүрүм бербейт, слердинскородие! Онын шакала ондый кылыгы ажыра он беш жылга чыгара шыралап жадыбыс! Службадан ол жапың ла келгенениң бери бу жүргөн торто качкадый болуп жат. Оячыбысты кыйвады!

— Чыла оады, слердинскородие!—керечи староста айдып жат.— Бастыра жондо комудал угузың турыбыс. Оныла кожо журтаарга сырагай болбос! Кудай айылдадын та жүргезин, той эдиң те тургажын, эмесе кандый бир керек боло бергежин, кайда да болзо, ол жара кырижиң, кыйгырып, табыштанып, байагыла бойынын шорядогын тургузың турат. Балдар-

дын кулагын чөйүп турат, не-не боло бербезин деп, кадыттарды истешип жүрөт, сыранай кайывызы ошкош... Бу жуукта айыл сайын жүрүп, кожондошпозын, от жарытпазын деп жакару берип турган. Кожондойгон закон жок деп айдат.

— Акырыгар, слер комудалыгарды айдарына мендебегер, анан айдарыгар—деп, мировой айдат, —эмди Пришибеев онойгары куучындазын, Куучындагар, Пришибеев!

— Угуу турым!—деп, унтер кыркылдайт.—Слер, слердин высокородие, албатын таркада сүретиң мениң керемим эмес деп айдадыгар... Кем жок... Же кандый бир айы-бажы жок болгожын, не болор? Албатыны жаман кылык эдерине баш салып ийер бе? Албатыга жайым берери кандый закондо бичилген? Мен анайып жайым берип болбозым, Мен оморды таркада сүрбей, истешпес болор болзом, бу керекти кем көрөтөн? Бу журтта чыла псри-докты бир де кизи билбей жат, жанысла мен билип жадым деп айдарга керек, слердин высокородие, мен тегин улуста куучындажарын, билерим, мен ончозын билип жадым, слердин высокородие. Мен тегин эр кизи эмес, унтер-офидер, отставной каптенармус*), Варшавада штабта служить эткем, оныг кийининде черүдег сыранай божоп жанала, пожарныйда турган, онын кийинде оорумнан уядап, пожарныйдан чыгын барала, эр улустын классический прогимназияда швейцар болуп служить эткем... Оччо порядокторды билерим. Байагы эр кизи десе, ол тегинде кизи, ол бир де неме билбей жат, ол мениң айтканымды нениң учун угар учурлу десе, ол онызы оныг бойна тузалу. Мындыл да керекти темдектеп алгажын... Мен улусты тоскыра сүрүп турарымда, жаратта, кумакта десе, сууга тўжўп, өлгөн кижинин сөөги жадат. Бу кандый право айыңча мында жадып жат?—деп, сурап жадым. Бу порядок по? Урядник нени көрүп турган? Сен урядник, мынын керегинде нешип учун бийлерге жетиру этпей турым?—деп, айдып жадым. Бу өлгөн кизи, айса болзо сууга бойы тўжўп өлгөн, айса болзо мында керек Сибирьде жытанып жат. Айса болзо мында бу кижини өлтүргени бажыла баратан керек болуп жат... Урядник Жигин десе бу керекке ажару салбай, жанысла паироз таңкылап жат. Бу слерде кандый жакаручы?—деп айдат. Слерде бу кизи кайдаг келген?—деп айдат. Бис ол жогынан бойыбыстын керектерибисти башкарып, билип болбойтоныбыс па?—деп айдат. Мынайтаканда, мында ажару жогынан туруп жатканын учун билбей турган эмтиринг, тевегия өл ийне деп, айттым. „Становой пристав оны билзин деп, мен кече ого жетиру эдил салгам“,—деп айдат.—Жетируни нениң учун становой приставка жетиретен?—деп, мен сурап жадым. Онызы законнын кандый статьязы айыңча? Качан улус сууга тўжўп өлгөн тужында, бууга салынып өлгөн тужында, мындыл керектерге эмесе ого түней керектерге становой киржетен бе? Бу керек уголовный, гражданский керек ийне деп, мен айдып жадым... Бу тужында господин следовательге ле судьяларга тургузала кизи ийер ке-

*) Каптенармус—казанын черүзинин обмурдирование ле ого түней бек дө жобжзи коруланып турган кладовойды заведующий.

— Урядник ончозын көрүп болбос, ого үзери, урядник мен кирези билери де жок...

— Слер билзегер, бу слердяг керегигер эмес ийне!

— Не дейдигер? Ненин учун мениг керегим эмес бологон? Кайкамчылузы... Улус жарабас иш эди турарди, ол десе мениг керегим эмес! Мынайтканда, мен оморды мактап туратаным ба? Мен оморды кожондотпой турганым керегинде, омор слерге комудал угузып жадылар... Кожондо не жакшы бар? Кандый бир керектү иш будурер ордына, омор кожондожып жадылар... Ого үзери, эгирде от күйдирип отуратан база бир жан таап алгандар. Жадып уруктаар керек, омор десе куучындажып ла каткырыжып жадылар. Мен ончозын бичип алгам!

— Же слер нени бичип алдыгар?

— Кем от жарыдып отурганым бичип алгам.

Пришибеев карманнан үстелип калган чазынды чыгарып алып, очказын кийип алала, кычырып жат:

— „От жарыдып алып отырып жаткан крестьяниндер: Иван Прохоров, Савва Микифоров, Петр Петров, Оббогни жок солдатка Шустрова десе законго жарабас аайынча кылынып, Кислов Семенло кожо жадып жат, Сверчок Игнат волшебный кылдыкка кылыгып жат, онын үйи Мавра куулгас, туниле жүрүл, улустын уйларын саап жат.“

— Же болор!— деп, судья айдала, керечилерди шылап жат.

Унтер Пришибеев очказын мандайына көдүрүп алала, ого ун бербей турган мировой жаар кайкамчылу көрүп жат. Онын тазырайтып алган көзи суркурап, тумчугу десе кычкызыл өндү көрүнет. Ол мировой жаар көрүп, керечилер жаар көрүп, мировой ненин учун токуналы жок болуп турганым, камералардын бастыра толиктарынан кезикте кимирениш, кезикте тудуган каткы ненин учун болуп турганым чатла билип болбой турды. Бир айга арестовать эдер!—деген приговор до ого жарт эмес болды.

— Ненин учун?— деп, ол аайына чыгып болбой, колын жайып жат. — Кандый закон аайынча?

Телекей кубулып, ак жарыкта жадар арга сыранай жок болгону ого жарт боло берди, Карашуй, кунокчылду санза оны бүркей басып жат. Же камерадан ол чыгып, каймыгыжып, ненин де керегинде куучындажып турган эр улусты көрүп, эмки күч жединбес те болзо, азиядагы үренгени аайынча ок колын жалмажына жаба тудуп, кыркырууш, чукулду униле кийгырат:

— Албаты, таркагар! Каймыгышпагар! Айыдыгарга таркагар!

АТ ФАМИЛИЯ

Отставной генерал-майор Буддеевтин тиштери оорый берди. Ол тижиниң оорузина чыдажып болбой, кабак аракыла, коньякка оозин жайып, оору тижине танкынын батказын, опий, скипидар, керосин салып, жаагын иод ло сүртүп турган, онын кулагында десе спиртле чыктыдып салган вата болгон, же бу ончозы эмесе бир де болужы жок болуп турган, эмесе там тыгыла оорудып турган. Доктор келип жүргөн. Ол тишти чучкуп көрлө, хиша бичип берген, же бу да бир де болуп бербеди. Оору тишти уштып салар керек деген жөптө генерал жаратпай, мойнон ийди. Айылдагы бастыра улус—үйи, балдары, прислугазы, кичинекей повар Петька да,—кажызыла бойынчы арга табар жөбин берип тургандар. Ого үзөри, Буддеевтин приказчы, Иван Евсеич ого келип, сөстөп эмдеер керек деп, жөбин берип турган.

— Мында, бистин уездте, слердин превосходительство — деп, ол айткан, — минаг он жыл кайра акцизный*) Яков Васильевич служить эткен. Тиштин оорузун баштанкы сортко сөстөп туратан. Көзөңк жаар бурыйып алып, шымыранып, тукүрүп ийгенде, — колло жанып салгандый, жазылып калат! Ого ондый күч берилген...

— Ол эмди кайда не?

— Оны акцизныдан чыгарып ийген кийининде, Саратовто кайтып эмесинде жадып жат. Эмди жангыс тиш ле эмдеп, азыранып жат. Кандыйла кижинин тижги оорыганда, ого баргылап, эмдедип жадылар, сүреен болушту... Андагы Саратовтын улустарын айылында эмдеп жат, же өскө городтордон болгон улустарды десе телеграфла эмдеп жат. Ого бичик ийе березегер, слердин превосходительство, керек мындый болды деп, жартап туруп... кудай кулы Алексейдин тижги ооруп жат, — эмдеп, жазып беригер, сурап турым деп. Эмдеген учун акказын десе почтоло ийе береригер.

— Неме эмес! Шарлатанство!

— Же слер ченеп көрзөбөр, слердин превосходительство. Аракы ичериң сүреен сүзүйтөн кижги, үйле кожо журтабай, немец үй кижиле журтап жат, чугулчы, же андый да болзо, кайкычыл кылыктуу господин!

*) Акцизный — ол акцизный ведомствонун бийи, сахар, чай, серенке ле бекөб до товарларга налог жууп турарчы кижги.

— Бичик ийе берсен, Алёша! — деп, генералдын үйи жайнап сурбады. — Сөстөп эмдейтенине сен бүтпөй жатып, мен десе ондйдын ботым ченеп көргөм. Же сен бүтпөй де турган болсон, ненин учун бичик ийбейтсе? Ол ошон колдорун омурылып калар эмес.

— Же кем жок, — деп, Булдеев жөнүндө. — Бу тужында суралга бичикти акцизыйдагы болгой, көрмөскө дө ийерин. Оо калак! Чыдагыч болбой турым. Же, сенин акцизыйын кайда журтап жат? Ого канайда бичири? Генерал стол жаар отуруп, пероны колына алды.

— Оны Саратовто кажыла ийт билер, — деп, приказчик айты. — Бичигер, слердин превосходителство, байла, Саратов городко бичиир... Онын флагородвезине, господин Яков Васильичке... Васильичке...

— Же ошон ары?

— Васильичке... Яков Васильичке... же фамилиязы... Фамилиязын десе ундып салдым!.. Васильичке... Көрмөсө.. Акыр фамилиязы кем эди? Бана бери кеедеде, санаамда тудуп турган эдим... Акырыгар...

Иван Евсеич көзиле брө поголок жаар көрүп, ардин кыймыктадын турды. Булдеев де генералдын үйи оны чыдактай жогунан сагыгылап тургандар.

— Же канайттын? Кашшаган санаан!

— Эмдиле.. Васильичке... Яков Васильичке... Ундып койдым! Сырагай чүми жок фамилия болгон эди... Фамилиязы атты адаганына түнөй... Кабылин эмеш пе? Жок, Кабылин эмес. Акырыгар... Жеребцов эмеш пе? Жок, Жеребцов то эмес. Ат фамилия болгон санаамда киретле, же кандый болгону бажымнан чыгып калган.

— Жеребятников эмеш пе?

— Жок, жок. Акырыгар... Кобылия... Кобылятников.. Кобелев...

— Жок, бу аттын эмес, ийт фамилия ийне. Жеребчиков эмеш пе?

— Жок, Жеребчиков то эмес... Лошадиния... Лошак... Жеребин... Жок, ончоло ол эмес!

— Же мынайтканда, мен ого канайда бичийтем? Сен жакшы санаан!

— Эмдиле. Лошадкин... Кобылкин... Коренной...

— Коренников эмеш пе? — деп, генералдын үйи сурады.

— Жок, жок. Пристяжич... Жок, ол эмес! Ундыдым!

— Көрмөсө сенин алзын, ундып салганчында, ненин учун жөн берид, жарамзын турыв? — деп, генерал чукулданды. — Мынан кедери чык!

Иван Евсеич араайынан чыга берди, генерал десе жаагыч жаба тудурып, туралыг ичиде телчип базып турды.

— Ой, брөкөн! — деп, калактады. — Ой, энебис! Оо калак, ак жарык көзиме көрүнбөй жат!

Приказчик садка чыгып алып, тенери жаар көрүп, акцизыйдын фамилиязын эске алынып турды:

— Жеребчиков... Жеребковский... Жеребенко... Жок, ондый эмес! Лошадинский... Лошадевич... Жеребкович... Кобылянский...

Онон, эмеш бй өткөн кийининде, господалар жаар оны кычырып алдылар.

— Сананын таптың ба?—деп, генерал сурады.

— Жок, жок, сыраңай таппадым, слердин превосходительство.

— Айса болзо, Колявский? Лошадников? Андый эмес пе?

Айылдагы улус ончозы фамилия сананып табарын кичеедилер. Аттардын бастара жашту ойин, ат па, бее бе, айгыр ба болгонун ла база олоор кандый уку болгонун ончозын эске алындылар, аттын жайла да, туйгактарды да, үйгендер ле өскөзүн ле эске алындылар... Турада, салта, улус отуруп жерде ле кухняда улус толыктан толык жаар баскылап, маңдайларын тырмактагылап, фамилия табарын санангылап тургандар...

Приказчикти улам ла сайын тура жаар алдырткылап тургандар.

— Табунов эмеш пе?—деп, оной сурагылап тургандар.—Копытия бе? Жеребовский бе?

— Жок, жок, сыраңай ондый эмес—деп, Иван Евсеич карузун берип, көзиле өрө карап көрүп, сананып, эске алынып, айдып туру:—Конеко... Конченко... Жеребеев... Кабылеев...

— Ада!—деп, балдар бойлорунун кыбынап кыйгырышты.—Тройкин! Уздекин!

Усадьбадагы бастыра улус түймеже берди. Чыдажып болбой, шыралап турган генерал чын фамилияны таап алган кижиге беш салковой беречи болуп моллонды, Иван Евсеичтин кийиниче каймышкан улус өзчип жүрди...

— Гнедов! Рысистый! Лошадницкий эмеш пе?—деп, сурап турдылар.

Ле энэр кирип келди, фамилия эмдигеле табылган жок. Телеграмманы ийбей туруп, уйуктаарга жаттылар.

Генерал бастыра түйге уйуктабай, толыктан толыкка баскындап, онтоп турды... Таянын үч час ойинде ол турадан чыгып келеле, приказчиктин көзөнөгүн токулдатты.

— Маринов эмеш пе?—деп, ол ыйламыраган үнле сурады.

— Жок, Маринов эмес, слердин превосходительство—деп, Иван Евсеич карузун берип, буруланып үшкүрүп ийди.

— Айса болзо, аттайына жуук эмес болбой, кандый-бир өскө фамилия эмеш пе?

— Акту ла сөзим айдып турум, слердин превосходительство, ат фамилиязына ла тун... Оны сүреен жакшы эске алынып жадым.

— Оо жайла, карындаш, кандый иделкей кизи сен... Меге эмди бу фамилия ак-жарыктын үстинде кандыйла немеден баалу болуп бодолуп жат... Шыралап, аргам чыга берди!

Генерал эртең тура докторго база ла элчи ийди.

— Чупча тартып салзын!—деп, ол санавды.—Онон ары чыдажар арга жок...

Доктор келди, оору тишти чупча согуп ийди. Тиштин оорусу ол ло тарыйын жоголо берерде, генерал токнай берди. Доктор бойынун керегин будүрүп, кучинин турар баазын алып, абырызына отуруп алала, атанып жана берди. Ол, воротанын тыш жагында, жалаңда Иван Евсеичке жолукты... При-

казык жолдын куйуузында туруп алган, буды жаар көрүп, нечи де сананып турды. Онын мандайынын чырыкынан көрб, көзинин билдирүзинен улам көргөндө, онын сананып турганы жаан кичеemel шуултелу де шыралу болгону көрүнип турды...

— Буланов... Чересседельников... — деп, ол бойына кимиректенип турган. — Засупонни... Лошадский...

— Иван Евсеич! — деп, доктор оной сурап укты. — Мен слердеп, көөркий, беш кемжу кирези сула садып алар аргам бар эмеш пе? Меге саткылап турган бистин эр улустардын сулалары сырагай коомой...

Иван Евсеич доктор жаар кенетийин көрүп ийеле, кандайда кейик кеберлү күлүмзиренип, карузына бир де сөс айтпай туруп, колдорун чабыштырып ийеле, оны жүздүгек ийт сүрүп брааткан немедий болуп, журт жаар сырагай тын жүгүре берди.

— Сананып таптым, слердин превосходительство! — деп, ол генералдын кабинетине жүгүргенче кирип келеле, сүгүненинен, бойынын үниле эмес кыйгырып ийди. — Сананып таптым, докторго кудай су-кадык берзин! Акцизныйдын фамилиязы Овсов^(*) эмтир, слердин превосходительство. Овсовко бичигеерди ийгер!

— Ме, сеге! — деп, генерал чукулду айдып, онын жүзине эки кутиш экеяп түрттирди. — Меге эмди сенин ат фамилиян керек жок! Ме, бу сеге!

* *) Овсов ол акцизныйдын фамилиязы орустап, суланы овес деп андар, Овсов—овес деген сөстөг табылган.

ТОН ӨТКҮРЕ

Землемер Глеб Гаврилович Смирнов „Гнилушки“ деп станцияга келди. Ого, жер кезерине алдырган усадьбага жетире одус— төртөн километр кирези, атту баргадый жер арткан. (Качан унаачы эзирик эмес болуп, аттары уйан эмес болгожун, ол тужында ыраагы одус та километр болбос, же унаачы кижн эзирик бололо, аттары уйан болгожун, ол тужында ыраагы бежен де километр кирези боло берер.)

— Мен мында почта тартып жүрген аттарды кайдан таап алгайым не, слер меге, пожалуйста, айдып бериргер?— деп, землемер стационарный жандарманга сурады.

— Почта тартып турган кандый аттар? Мында почта тартып турган аттардан болгой, жүс километрге жетире жолчы иитти де таап болбозун... Же слерге кайдаар барарга керек?

— Хохотов генералдын журты турган Девкино деп жер жаар.

— Же ондый болгондо, станциянын ары жанында эжик алдында, пассажирлер тартып тураачы улус кажы бирде бар эди, оноор барыгар— деп, жандарм эстеп айтты.

Землемер үшкүрүп ийеле, станциянын ары жаны жаар басты. Ол ондо узак бйгө бедиреп жүрүп, эрмектежин, аланзын болгон кийининде, жаап сөөктү, санааркак чырайлу, яртык кийимдү де тарыска өдүктү кийини таап алды.

— Бу сенин абыраг кандый, көрмөс билер!— деп, землемер абырага чыгып отуарда, чырайын жууруп турды. — Мынын кийин жаны кайда, алды кайда болгонун кижн билип те болбос...

— Мында кижн билбес не? Аттын куйругу кажы жанында— онызы алды жаны, слер кайда отурагыгар, онызы кийин жаны болор...

Ат жаш болгон, же жансы арык, буттары талтак, кулактарын кемжиде тиштедип салган болгон. Унаачы өрө бөкчөйип алып, келдир камчыла алып камчылап ийерде, онызы жүкле бажын булагдадып турды, онон унаачы чугулданып, база катап камчылап ийерде, абыразы кыжыражып, калтырак оорудый, тиркыража берди. Учинчи катап камчылаган кийининде абыра жайканды. Төртинчи катап камчылаган сонында, абыра турган жеринен кыжмыктанды.

Землемер алып көргүзөчү кичи болуп, меке эдерге кармандарына и жоктолып турган тарый, ол бойынын коркынчагынан улам, коркып турган ойинде сакыбаган да, иженбеген де неме боло берди.

Клим келетийин абырадан антанылып түжеле, төрт тамандан агаштын ортозы жаар жүгүрди.

— Караул!—деп, ол кыйгырды. — Караул! Көрмөс, адымды да, абырамды да ал, же калак, жанысла мени өлтүрбө! Караул!

Түргөп, ырап брааткан базыт, чырбагалдардын тызырап турган табыжы угылды—оног оңчо тым боло берди... Мындай керек боло беретенин сакыбаган землемер эң баштап атты токтодуп алып, онын кийининде абырага лаптап отуруй алала, сананды.

— Качты... коркыган, тенек... Же, эмди канайдар? Бойыма оног ары барарга болбос, ненин учун десе, барар жолды билбей жадым, ого үзери, мени онын адын уурдан алган деп, бодоордон до магаг жок... Канайдатан?—

— Клим! Клим!

— Клим!..—жаныланып карузын берди.

Ол бастыра соок тунниг туркунына агаштын ортозында отуруп, жанысла боорүлөрдүн табыжын угуп, жышык аспандардын эдип турганын ла база жаныланып турганын угарга келижиң тургандый сананып турган землемердин арказын кууза эдиниг соогы жайылып турды.

— Климуншка!—деп, ол кыйгырды. — Көөркийим! Сен кайда, Климуншка?

Землемер эки частын туркунына чыгара кыйгырып тура, же жанысла качан онын тамагы кыйгыдан тунуп, агаң ортозында конор деп шүүлөтө жөнөнгөн ле согында, уйан согуп турган жыбар ого кеминг де онтузын жетирди.

— Клим! Бу сен бе, көөркийим? Же жортолык!

— О... өлтүрерин!

— Мен кокырладым ийне, көөркийим! Мени кудай каргагай, чыла кокырладым ийне! Менде кандый да кол-мылтык жок! Мен коркыган бойымча төгүндөдүм ийне! Жаманымды ташта, жортолык! Тонуп жадым!..

Чыла кичи өлтүрөчү болгон болзон, менин жегүлү адымды алган бойынча, удааннан бери жүрүп калар эдинг деп, Клим сананып, агаштын ортозынан коркмызырап чыгып, бойынын пассажирине жууктай базым келди.

— Же, сен тенек, неге коркыдың? Мен... мен кокырладым, сен десе коркый бердин... Бери отур!

— Кудай билер сени, бария—деп, Клим кимректенип, абыразына чыгып отурды. — Билген болзом, жүс те салковой учун апарбас эдим. Мен коркыганымнан арайла өлбөдүм...

Клим адын камчылап ийди. Абыра тыркырап берди. Клим база катап адын камчылап ийди, бу тужында абыра кыймыктала берди. Атты төртинки катап камчылаган кийининде, качан абыра жеринен кыймыктана берген согында, землемер жаказыла кулагын кымынып алып, санана берди. Жолдун көнүккөки бу, эмди Клим ого коркушту неме эмес боло берди.

1956

Инв. 63760

Горно-Алтайская Областная

БИБЛИОТЕКА

— Бу недеп улам мында?— деп, Очумелов жуулган улустыг ортозы жаар кирип, сурады.— Бу нениг учун мында? Сен бу сабарынды не?.. Кем кыйгырды?

— Слердин благородие, мен кемге де тийбей барып жаткам...—Жудруктай тудунган колдина жөткүринип, Хрюкин эрмектеверин баштады:—Митрий Митричле экү одын көрегинде.—Je бу шилемир кайдэг да жок жерден чыга коноло, менин сабарымаг тиштеди... Слер бөлгегер, мен иштенечи кижип... Менин ижим оок иш. Мере төлөгилеп берзип, нениг учун дегежин, менин бу сабарым, айса болзо, бир недедеге чыгара кыймыктабас... Мындыг шилемирден чыдажып жүрегени, слердин благородие, закондо до жок ийне... Кажыла неме тиштеп турар болзо, ак-жарыкта тортло жүрбес керек...

— Гм!... Жакшы...—деп, Очумелов жөткүринип, кабагын кыймыктадып туура, кату айтты:—Жакшы... Кемнин ийди? Меа оны тегин таштабазым! Ийттерди канзайда жайым божодорын мен слерге көргүзерим! Тургускан жөйти бүүдүрбес мындыг госнодаларга ажару салар ой жеткен! Кулугурды оны, ого нтраф салар болзо, сонында ийттер ле өскө дө тенип жүретен малды божодорын ол менен билип алар! Мен ого Кузквиниан эвезин көргүзерим!. Елдырын, бу кемнин ийди болговын билип алала, протокол тургус!—деп, надзиратель городскойго айтты.—Ийтти десе бөлгегер керек. Тургузала! Ол, байла, жүлгек болор.. Бу кемнин ийди деп сурап турум?

— Бу ийт генерал Жигаловтыг болгодый эди!—Жуулган улустыг ортозынаг кем де айтты.

— Генерал Жигаловтын ба? Гм!.. Елдырын, мениг пальгомды чеч... Кандый сүреен изү! Байла, жааш келер болор... Мен жакшы билип болбой турум: ол сени канайып тиштейтен?—Очумелов Хрюкиннен сурап жат.— Ол канайып једин, сабарды тиштейтен? Ол кичинек ийне, сен десе бу кандый жаан! Сен, байла, сабарынды кадула кадай чучкып ийген; оной, эезинен жарынып, төлөдип алар шүүлте бажыга кирген болор. Сен ондый... Ол ондый ла болгов керек! Слерди, көрмөстөрди мен билетем!

— Слердин благородие, ол каткы-шоот эдил, отту цыгарказын оның тумчугына түртүп ийген ийне, анайдарда ол десе базада тенең эмес, тиштеп ийген... Слердин благородие, ол ондый кижип!

— Төгүндебе, кылчыр! Көрбөгүндө, не төгүндеп турум? Былар сагышту госнодин, кем төгүндеп турганын билип жадылар, кезиктери десе кудай алдында чылар, ак санаазыла турат... Мен төгүндеп тургам болзом, мировой* жаргызын эткей. Онын законында айдылганы бар... Быжыл ончозы туней... билерге турган болзогор... Менин бойымнын да карындажым жаидармада...

— Калыраба!

— Јок, бу генералдын ийди эмес...—деп, городской терен шүүлтөзиле айдып жат.—Генералда ондый ийт јок. Онын ийттеринин көбизи лгзавый укту...

* Мирвой ол мировой судья, жагысла оок керектерди көрүп жаргылаган.

— Сен мыны чыла билеринг бе?

— Чыла билерим, слердин благородие...

— Мен бойым да билерим. Генералдын ийттери баалу, укту ийттер, бу десе не болгонун көрмөс билер! Түги де жок, бөдүжи де жок... жакысла киж кбрр кууни жок кебердү неме.. Мындый ийти не керектү тудуи жадылар?!.. Слердин сагыжгар кайда? Мындый ийти Петербуртта, эмесе Москвада болгожын, не болотонун билеригер бе? Анда законго до көрбөс эдилер, тургузала—тынба! Сен, Хрюкин, шыраладың, бу керекти тегин таштаба... Уредер керек! Ой жеткен...

— Айс болзо, генералдын ийди эмеш пе?...—деп, городовой иле сананды.—Онын маңдайында бичилбеген... Бу жуукта онын айылынын эки-гилде мындый ийт жүргенин көргөн эдим.

— Чыла, генералдын ийди ийне!—деп, жуулган улустын ортозынан кем де айдып жат.

— Гм... Елдириң, пальтомды меге кийдириң берзен... Салкын согуң туры ошкош... Тонуп турим... Сен оны генералга апараза сурап ук: Мен табала, ийе бергем деп айдарим... Оны тышкары божотиозын деп айт... Ол, айс болзо, баалу ийт, же кажыла чочко онын тумчугына цыгаркала түртүп турар болзо, оны аргадын салардан магаз жок. Ийт—жакыккай тынду шлемир!.. Же сен, амаай, колыңды төмөн божот! Сен тенекең сабарыңды улаба! Бойиң бурулу!..

— Генеральский повар келип жат, оной сурап угалы... Ой, Прохор! Бейиң келигер, көбркий! Ийти көрзбн... Слердин бе?

— Нени табадим! Мындый ийттер бисте качанда болбогон!

— Мында узак сурайтан да керек жок.—деп, Очумелов айдат.

— Ол тенип жүрген ийт! Узак эрмектежер де жок... Тенип жүрген деп айткам, онызы чин... Олтирип ле салар, ол ло божогон.

— Бу бистий эмес,—Прохор айдып жат.—Ол бу жуукта келген генералдын карындажынын ийди. Бистийи анчы эмес учун, борзо ииттерди тутпай жат. Олордын карындажы десе аызак...

— Айс, олордын карындажы келген бе? Владимир Иванович пе?—деп, Очумелов сурап укты, онын бастыра жузи сүгүмчилү күлүмзирегениле толуп жат.—Көрзбн оны! Же мен десе билбедим! Айылдап келгендер бе?

— Айылдап...

— Көрзбн оны... Карындажына туштабаганынан эриге бергендер болбогой кайсын... Мен десе билбедим ийне! Анайдарда, бу олордын ийди чегеги турбай? Сүреен сүгүндим... Алзан оны... Кем жок ийди чегеш... шулмус неме. Бу мыны сабарына кази ийтен эмтир! Ха ха-ха... Же, неге калтырап турый? Ррр... Рр... Шлемиректи сени, чуугулданып жат...

Прохор ийти кытырып алып, оныла одын салар склад жаар барып жат... Жуулган улус Хрюкинди электеп каткырыжат.

— Мен сеге једерим!—деп, Очумелов оны кезедиң, бойынын шивелинин бмүриң орой тартып алып, базарный площадьла оной ары база берди.

«Вонмигласов отурала, оозын ачып жат.

Курятан кабагын жуурып, оос жаар көрүп, өйдөн дө танкыдан улам саргарган тиштердин ортосунда ойдыкту бир тишти аяктайт.

— Дядькон адабыс аракыны хренге кожуп чебеле, жаба тутсын дешкен, же болужы жок. Гликерия Анисимовна ологро кудай су-кадык берзин, Афонский туудан учукту колго кийзин деп береле, тишти жылу сүтле жайып турзын деп, жобин бергендер, мен десе чынын айдып турмын, учурашты колыма кийип алдым, же сүт керегинде жакылтаны бүдүрбедим: кудайдан коркып жадым, орозо...

— Бүдүп жандаганына... (Кезек өйгө тым.) Оны кодоро тартар керек, Ефим Михеич!

— Слер артык билеригер ийне, Сергей Кузьмич. Бу керекти билери керегинде, онын кандый болгону, кандыйын кодоро тартарын, кандыйын тамчыларда, эмесе өскө немеле эмдеерине слер үренгенигер ийне... Слер бу керектин быйанзактары, онын учун слерди ондо тургускан, слерге кудай су-кадык берзин, бис десе слердин учун туни, тужиле төрөл адалары быс учун... Өлгөнчө...

— Же бу не де эмес... Эмдиле...—фельдшер шкафка жууктай базып келеле, инструменттерди бедареп, көөрөп турды.—Хирургия неме эмес... Мынын очозында темикени керек... Бир катап түкүрүп ийер неме... Бу күндөрдө, база слер ок чилеп, помещик Александр Иванович Египитский больницага келип жүргөн... База тижиле... Бойи образованный, очо немелерде не болуп турганын сурап, билди турат. Кижини колунан тыгыда тудуп, ады-жолун ла адангып да ады-жолыла адап турат... Петербуртта жети жыл журтаган, профессорлорло очозыла таныжып алган... Бис оныла мында узакка... Же ол крестенип, кудайга бажырып, слер меге мыны ушта тартып беригер, Сергей Кузьмич!—деп сурайт. Не керек ушта тартпайтан? Ушта тартылар. Мында жагыс билер керек, билбей туруп, жарабас... Тиштер башка-башка болот. Бирүзүн какпыла ушта тартып ийедин, экинчизин бөкөн кыскашла ушта тартканын, учинчизин түлкүүрлө... Кемге кандыйла келишкениле эдедин.

Фельдшер бөкөн кыскашты алып, минут туркунызы оны неме сурагандый көрүп турала, ошон онызын салып койоло, какпы алып жат.

— Же оозыгарды жаанада ачыгар...—деп, какызын тудунганча ол дьяконго жууктай базып келеле, айтты:—Бис оны эмдиле... уштырыбыс... Бир ле катап түкүрүп ле ийер неме... Жагыс буулене кезип ийер керек...Чике турган осьтон тракция эдин ийер... божогоны да ол... (буулене кезип жат) же божогоны да ол...

— Слер биске жакшы эдечилер... Бис тенецтер керекти билип болбой жадыбыс, слерди десе кудай сагышка жединдирген...

— Оозыгарды ачып койгондо, эрмектенберер... Мыны ушта тартары женил, же кезикте жагысла тазыларды болотондоры бар... мыны бир ле түкүрүп ийер... (Какпыла тудуп жат). Акыраар, жуурандабагар... Кыймык жоктон отурыгар... Көс жумганчала... (Тракция эдин жат). Тереп каптырып адар керек (тартып жат)... коронказы сына бербезья...

— Менде кыскаш бар болгон болзо... — фельдшер кимиректеңиз турды. — Бу десе кандый да чаптык неме!

Дьячок сагыжы кирип келерде, сабарларын оозына сугуп, оору тижини ордына эки ойырайып калган жерди таап алды.

— Бодыр көрмөс... — деп, айдып турды. — Слерди, тевектерди, бу мында бисти блүмдедерге отургыскандарды!

— Сен бу мында меге база чугулданып көр... — деп, фельдшер какпызын шканка салып, кимиренип турды. — Кизи кўуни жок неме... Сени бурсада чыбыкла сойгондору ас турбай.. Египетский господни Александр Иванов Петербургда жети жыл журтаган... Ұредузи бийик кизи.. Жаньс костюмы јус салковойго турар... Ол ондо до чугулдабаган... Алтыя јумду куш ошкош сен не мындый? Сен неви де керекке бодобой жадып, тынып сенин кыйылар эмес!

Дьячок столдон бойынны ок ақ калажагы (просфирин) алып, жаагы кылыла жаба тудуп алганча, јана берди.

2004
[Faint, illegible text]

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Колич. предыд. выдач _____